

עקרונות בבניית תוכנית התנהגותית

מוגש בידי ד"ר איתן אלדר

www.eitaneldar.com

יישום תוכנית התנהגותית במערכת החינוך,
בסביבות טיפוליות ובבית מבוסס על עקרונות
והליכים בניתוח יישומי של התנהגות. יישום "טכני"
ללא הבנת התפיסה ההתנהגותית עלול להסתיים
בחוסר הצלחה ואף בנזק.

סביבה לימודית תומכת רציונל

- הוראה יעילה היא יצירת אפשרות לביצוע התנהגות בהצלחה בהקשר מסוים.
- רצף של הצלחות גורם לתנאים מזמנים ללמידה ומגביר את המוטיבציה.
- דימוי עצמי חיובי אינו גורם פנימי עלום - הוא מוגדר ע"י תדירות הצלחות.
- שמירה על 80% הצלחה מאפשרת להציג מטלות חדשות ולהגביר את דרגת הקושי בהדרגה.

הכנת תשתית מתאימה

- איתור צרכים של התלמידים – קוגניטיבי, חברתי, גופני, רגשי.
- אבחון של הסביבה הלימודית – תנאים פיזיים להבטחת תפקוד מוצלח.
- הכנת תוכנית לימודים מותאמת – הכנת מגוון חומרים זמינים.
- הכנת תוכנית מוטיבציה תומכת.
- תקשורת מורה – תלמידים.
- הגדרת התנהגויות יעד, גירויים מבחינים ברורים, תוצאות ברורות וקשר משולש מוגדר מראש, בין כל המרכיבים.
- בניית קשר עם ההורים ועם אנשי חינוך / טיפול אחרים.

דוגמאות ליישום מרכיבי תשתית

- צרכים חברתיים - עבודה עם תלמידים אחרים לעידוד תקשורת עם תלמיד היעד.
- תנאים פיזיים - סידורי ישיבה נוחים.
- תוכנית לימודים - דפי עבודה המבטיחים 80% הצלחה ומעלה.
- תוכנית מוטיבציה - הבטחת תדירות גבוהה של תגובות מוצלחות של התלמידים, בנוכחות הקשר מסוים, ולקשור אליהן משוב חיובי ספציפי.
- קשר עם הורים ומורות - מפגש הסבר, תוכנית קשר.

ב. הבטחת למידה יעילה

- ארגון חומרי למידה זמינים.
- הבטחת תשומת לב וקשב.
- הוראות ברורות עם הדגשת ה"אלמנטים הקריטיים".
- מתן גירויים תומכים מידיים ומתאימים במקרה של השהיית תשובה.
- צמצום המתנה ומעברים.
- סיוע מידי במקרה של השהיית תשובה - מילולי, תנועות, גופני, כתוב/מאזין.
- משוב חיובי וספציפי מידי.

ג. בניית תוכנית התנהגותית

1. הגדרת התנהגות היעד / הבעייתית (אותה אנו רוצים לשנות).
2. הגדרת ההתנהגות הרצויה. למשל, ביצוע נאות של מטלה שנותנת המורה לאורך זמן.
3. ניתוח תפקודי של התנהגות היעד. למשל, התלמיד יוצא מן הכיתה כאשר המורה מבקשת ממנו לשבת בשקט; התלמיד נרגע לפרק זמן קצר כאשר המורה מחבקת אותו ומרגיעה אותו.
4. הגדרת הליכי התערבות המבוססים על הניתוח התפקודי.
5. איסוף נתונים שוטף והערכה מעצבת.
6. הערכה מסכמת וניסוח עקרונות לתוכניות עתידיות.

עקרונות מנחים בתוכנית התנהגותית

1. להכין מטלות קלות לביצוע שהתלמידים אוהבים (בעיקר בשלב הראשון).
2. להגדיר את המטלות בצורה ברורה ולקבוע זמן סביר לביצוען.
3. לחזק במהלך הביצוע ומיד עם סיום המשימה.
4. להתעלם מן ההתנהגויות הבלתי רצויות באופן מוחלט ולבקש מכל הסגל לפעול בהתאם (להוציא התנהגויות מסוכנות).
5. להגביר הזדמנויות להתנהגות בלתי רצויה בשלב הראשון כדי לזרז את תהליך ההפחתה (לא לחשוש ממתן מטלות לימוד אליהן התלמידים מגיבים בצורה בלתי נאותה, אם הן תואמות את יכולתו).

6. להדהות את תדירות החיזוקים ואת המיידיות שלהם.

7. להגביר את דרגת הקושי של המטלות בהתאם להתקדמות התלמידים.

8. ללוות באיסוף נתונים ובמערך מחזקים. להתחיל במחזקים חומריים (אם יש צורך) ולעבור בהדרגה לחיזוק חברתי ועצמי ע"י הדהיה.

9. להגדיר התנהגויות מסוכנות (קו אדום) ולנסח כללי תגובה ברורים. להשיג אישורים מהמנהלת / מפקחת / הורים.

10. ללוות את הפעלת התוכנית בהסבר מתמשך ובשאלות מנחות.

ניתוח יישומי של התנהגות – עקרונות והליכים
(מהדורה שנייה – 2017).

לפרטים